
האוניברסיטה העברית בירושלים

סילבוס

לנוכח פני המודרנה: מבוא לתולדות היהודים בעת החדשה
המאוחרת, 1850-2000 - 13423

תאריך עדכון אחרון 25-11-2020

נקודות זכות באוניברסיטה העברית: 4

תואר: בוגר

היחידה האקדמית שאחראית על הקורס: היסטוריה של עם ישראל ויהדות זמננו

השנה הראשונה בתואר בה ניתן ללמוד את הקורס: 0

סמסטר: שנתי

שפת ההוראה: עברית

קמפוס: הר הצופים

מורה אחראי על הקורס (רכז): ד"ר תמיר קרקסון

דוא"ל של המורה האחראי על הקורס: tamir.karkason@mail.huji.ac.il

שעות קבלה של רכז הקורס: יימסרו בשיעור הראשון

מורי הקורס:
ד"ר תמיר קרקסון

תאור כללי של הקורס:

קורס זה עוסק בתהליכים מרכזיים בתולדות היהודים בעת החדשה. נדון בהתהוותן של הקהילות היהודיות באימפריות הרב-לאומיות ובמדינות הלאום באירופה ומחוצה לה, ונעסוק במגמות אינטלקטואליות, תרבותיות ופוליטיות מגוונות בקרב היהודים במאה התשע עשרה הארוכה, ובהן: האמנציפציה בקרב יהודי אירופה והניסיונות לשמירה על ייחודיות בעידן של תמורות; תנועת ההשכלה היהודית באירופה ופעילותה של חברת 'כל ישראל חברים' בארצות האסלאם; האנטישמיות והשפעתה על יהודי העולם; ראשיתה של ההגירה היהודית הגדולה, בעיקר לצפון אמריקה; קורותיהם של יהודי ארצות האסלאם, ועוד.

לאחר מכן נעסוק ביישוב היהודי הצומח בארץ-ישראל ובארצות הברית בין שתי מלחמות העולם, וננתח את עליית הנאציזם ואת ראשיתן של רדיפות היהודים. נדון בהרחבה בשואת העם היהודי, לרבות במחוזותיה המוכרים פחות ביוון ובצפון אפריקה, ובקיפן של מרבית הקהילות היהודיות בארצות האסלאם. לבסוף נסקור את העולם היהודי בימינו, שבו קיימות שתי תפוצות יהודיות עיקריות: בישראל ובארה"ב, ונתמקד בהרחבה באתגרים שניצבו לפתחה של מדינת ישראל בעשור הראשון לקיומה, עשור של בינוי אומה ושל עלייה גדולה מארצות האסלאם ומאירופה. בתוך כך נדון בתפקידה של משטרת ישראל בתקופה מכוננת זו.

מטרות הקורס:

הקורס נועד לשמש מבוא כללי להיסטוריה היהודית בעת החדשה. גישת הקורס היא נושאת וכרונולוגית, והקורס ישמש גם מבוא מתודולוגי המבוסס על ספרות המחקר בתחום זה. בין היתר יינתן מקום לנרטיבים אישיים: ספרות יפה, מחזות, ספרות זכרונות ומכתבים, וייעשה שימוש במדיום הקולנועי.

תוצרי למידה

בסיומו של קורס זה, סטודנטים יהיו מסוגלים:

בסיום הקורס יכירו התלמידים את מושגי היסוד ואת המגמות הכלליות במהלך ההיסטוריה המודרנית של היהודים, לרבות נושאים כאמנציפציה ואינטגרציה, תמורות תרבותיות, ריבוי זרמים דתיים, מאפייני ההגירה היהודית הגדולה, פוליטיזציה והתהוותן של תנועות פוליטיות יהודיות, השפעתם של משטרים סטליטריים על ההיסטוריה היהודית וכינון מערכת עולמית חדשה של קהילות יהודיות בנות זמננו.

דרישות נוכחות (%) :

100

שיטת ההוראה בקורס: שיעור

רשימת נושאים / תכנית הלימודים בקורס:

חלק ראשון:

1. מבוא: העולם היהודי בראשית העת החדשה
2. כמה הערות על משמעותו של נרטיב היסטורי
3. הקורס ותכניו
4. יהודים בין שלוש אימפריות רב-לאומיות: הרוסית, האוסטרו-הונגרית והעות'מאנית
5. צמיחתה של פוליטיקה יהודית מודרנית: 1871-1789
6. תנועת ההשכלה היהודית והתפשטותה מזרחה במאה התשע עשרה
7. חברת כי"ח והשפעתה באגן הים התיכון
8. ההגירה היהודית ל'עולם החדש' (1875-1924)
9. התנועה הלאומית היהודית ערב הצהרת בלפור - בין חזון ומעש (1881-1917)
10. להיות יהודי באיסטנבול: בעקבות 'יוסף פרץ' (אברהם אלבר נבון, 1925)
11. 'המלחמה הגדולה' (1914-1919): קו השבר
12. 'השפעת הספרדית' בעולם ובארץ-ישראל (1918-1920)
13. היישוב היהודי בארץ-ישראל בין שתי מלחמות העולם
14. הכנה למטלת האמצע

חלק שני:

15. שואת העם היהודי: רקע היסטורי
16. שואת העם היהודי: הקורבנות והפושעים
17. להיות אסיר באושוויץ: בעקבות 'הזהו אדם?' (פרימו לוי, 1947)
18. מבט על שואת יהודי סלונקי וצפון אפריקה
19. מלחמת העצמאות (1947-1949)
20. העלייה הגדולה
21. עיירות הפיתוח בראי הקולנוע: סרט ודיון
22. משטרה ומדינה בשנות החמישים והשישים
23. יהדות ארצות הברית אחרי 1945
24. יהדות אתיופיה ועלייתה בשנות השמונים והתשעים
25. סיכום: יהדות העולם בין שני המרכזים - ישראל וארצות הברית
26. הכנה למטלת הסיום
27. אחרית דבר: 'אלטנוילנד' ואנחנו

חומר חובה לקריאה:

• חלק ראשון:

שיעור 1 | 6.12.2020 | מבוא

1. מבוא: העולם היהודי בראשית העת החדשה
יעקב כץ, מסורת ומשבר, ירושלים: מוסד ביאליק, תשי"ח, עמ' 11-27
רשות: שלום בארון, 'גטו ואמנציפציה: האם עלינו לשנות את ההשקפה המסורתית?', רוברט ליברלס,
יום-טוב עסיס (עורכים), ממדיה העולמיים של ההיסטוריה היהודית: קובץ מאמרים (תרגמה אירית סיון),
ירושלים: מרכז זלמן שזר, תשנ"ו, עמ' 51-61

2. כמה הערות על משמעותו של נרטיב היסטורי
לשק קולקובסקי, 'אגדת הקיסר קנדי', אלפיים 6 (תשנ"ג), עמ' 9-13

3. הקורס ותכניו

העולם היהודי במאה התשע עשרה הארוכה

שיעור 2 | 13.12.2020

4. יהודים בין שלוש אימפריות רב-לאומיות: הרוסית, האוסטרו-הונגרית והעות'מאנית

5. צמיחתה של פוליטיקה יהודית מודרנית: 1871-1789

בנימין נתנס, מחוץ לתחום: המפגש היהודי עם האימפריה הרוסית המאוחרת (תרגמה אביבה גורן),

ירושלים: מרכז זלמן שזר, תשע"ג, עמ' 35-90 (לסירוגין), 373-387

אסתר בנבסה ואהרון רודריג, יהודי ספרד בארצות הבלקן במאות החמש עשרה-העשרים (תרגמה איה

ברויר), ירושלים: מרכז זלמן שזר, תשס"א, עמ' 13-18, 77-93

שיעור 3 | 20.12.2020

6. תנועת ההשכלה היהודית והתפשטותה מזרחה במאה התשע עשרה

שמואל פיינר, מלחמת תרבות: תנועת ההשכלה היהודית במאה ה-19, ירושלים: כרמל, תש"ע, עמ' 15-42

תמיר קרקסון, 'משכיל יהודי-עות'מאני ב"דרך האמצעי": ברוך מטראני ומאמרו "לאומיותנו", השילוח 10 (תשע"ח), עמ' 156-171 (לסירוגין)

7. חברת כי"ח והשפעתה באגן הים התיכון

אהרן רודריג, חינוך, חברה והיסטוריה: "כל ישראל חברים" ויהודי אגן הים התיכון, 1929-1860

(תרגמה צביה זמירי), ירושלים: מכון בן-צבי, תשנ"א, עמ' 13-38

שיעור 4 | 27.12.2020

8. ההגירה היהודית ל'עולם החדש' (1875-1924)

גור אלרואי, המהפכה השקטה: ההגירה היהודית מהאימפריה הרוסית 1875-1924, ירושלים: מרכז

זלמן שזר, תשס"ח, עמ' 13-56

9. התנועה הלאומית היהודית ערב הצהרת בלפור - בין חזון ומעש (1881-1917)

אניטה שפירא, ככל עם ועם: ישראל 1881-2000, ירושלים: מרכז זלמן שזר, תשע"ד, עמ' 13-33

יהודה לייב פינסקר, 'אוטו-אמנציפציה', אברהם הרצברג (עורך), הרעיון הציוני: קובץ מדברי ראשונים

ואחרונים בצירוף מבוא ורשימות ביוגרפיות, ירושלים: כתר, תש"ל, עמ' 132-149

רשות: שלומי שטרית, אורי קוסובסקי, לשרת ולהגן: משטרת ישראל - סקירה היסטורית, בית שמש:

בית מורשת משטרת ישראל, מהדורה שניה, תשע"ז, עמ' 4-13

רשות: תמיר קרקסון, 'שורשי הסיכסוך הישראלי-פלסטיני', האומה 219 (תש"ף), עמ' 136-140

בין שתי מלחמות העולם

שיעור 5 | 3.1.2021

10. להיות יהודי באיסטנבול: בעקבות 'יוסף פרץ' (אברהם אלבר נבון, 1925)

א. ח. נבון, יוסף פרץ (רומן מחיי הגיטו המזרחי) [תרגם אברהם אלמאליח], בעריכה ובליווי מאמריהם

של דוד גדג', ירון בן-נאה וקציעה עלון, תל אביב: גמא, 2018 (לסירוגין)

תמיר קרקסון, 'בוסתן תורכי' (על יוסף פרץ), סגולה 111 (תשע"ט), עמ' 68-71

11. 'המלחמה הגדולה' (1914-1919): קו השבר

שלמה אהרונסון, המלחמה הגדולה: פרקים במלחמת העולם הראשונה, בן שמן: מודן, 2012, עמ' 9-19, 31-40, 139-151

שיעור 6 | 10.1.2021

12. 'השפעת הספרדית' בעולם ובארץ-ישראל (1920-1918)
גיא ביינר, 'גילוייה מחדש של מגפת השפעת הגדולה', זמנים 113 (2011), עמ' 4-13
[איתמר בן-אב"י], 'על השפעת' (רשימת הנחיות להתמודדות עם השפעת הספרדית), דאר היום, 9
בפברואר 1920, עמ' 4

13. היישוב היהודי בארץ-ישראל בין שתי מלחמות העולם
שפירא, ככל עם ועם, עמ' 71-142 (לסירוגין)
הלל כהן, תרפ"ט: שנת האפס בסכסוך היהודי-ערבי, ירושלים: כתר, 2013, עמ' 11-21, 390-396
סרט: 'שיעור מולדת' (מודי בר-און, ענת זלצר, 2019), פרק 1
<<https://www.youtube.com/watch?v&eq;qdy0-8UAUkM>>

14. הכנה למטלת האמצע

תאריך הגשת מטלת האמצע: 31.1.2021

• חלק שני:

שיעור 7 | 31.1.2021
15. שואת העם היהודי: רקע היסטורי
שמואל אטינגר, תולדות עם ישראל בעת החדשה (תולדות עם ישראל, כרך שלישי), תל אביב: דביר,
תשכ"ט, עמ' 297-318

16. שואת העם היהודי: הקורבנות והפושעים
ישראל גוטמן, 'אושוויץ - סקירה כללית', ישראל גוטמן ומיכאל בירנבאום (עורכים), אושוויץ: אנטומיה
של מחנה, ירושלים: יד ושם, תשס"ג, עמ' 33-61

שיעור 8 | 7.2.2021
17. להיות אסיר באושוויץ: בעקבות 'הזהו אדם?' (פרימו לוי, 1947)
פרימו לוי, 'הזהו אדם?' (תרגום יצחק גרטי), תל אביב: עם עובד, תשמ"ט (לסירוגין)

18. מבט על שואת יהודי סלונקי וצפון אפריקה
חנה יבלונקה, הרחק מהמסילה: המזרחים והשואה, תל אביב: משכל, 2008, עמ' 27-38, 215-228
שמואל רפאל, גולגותא: מונודרמה, ישראל: בהוצאת ש' רפאל, ג' יפת-עטר, ו' עטר, 2008 (לסירוגין)
רשות: איבון קוזלובסקי-גולן, 'תעלומת המודעות ההיסטורית והנראות האבודה של יהודי צפון אפריקה
במלחמת העולם השנייה', ספונות י [כה] (תשע"ז), עמ' 125-202

חבלי המודרנה: העולם היהודי לאחר מלחמת העולם השנייה
שיעור 9 | 14.2.2021

19. מלחמת העצמאות (1947-1949)
שפירא, ככל עם ועם, עמ' 163-165 (על מלחמת העצמאות)
הלל כהן, 'שתי המלחמות של 48', הזמן הזה, אוגוסט 2018
<<https://hazmanhazeh.org.il/1948-war>>

20. העלייה הגדולה
ירון צור, 'אימת הקרנבל - "המרקנים" והתמורה בבעיה העדתית בישראל הצעירה', אלפיים 19
(תש"ס), עמ' 126-164

רשות: עזיזה כזום, 'תרבות מערבית, תיוג אתני וסגירות חברתית: הרקע לאי-השוויון האתני בישראל',
סוציולוגיה ישראלית א, 2 (תשנ"ט), עמ' 385-428

שיעור 10 | 21.2.2021

21. עיירות הפיתוח בראי הקולנוע: סרט ודיון
סרט: 'סאלח פה זה ארץ ישראל' (דוד דרעי, דורון גלעזר, רותי יובל, 2017)
<<https://13tv.co.il/vod/sallah>>
אבי פיקאר, 'חלוצים ללא הילה', סגולה 95 (תשע"ח), עמ' 26-39

שיעור 11 | 28.2.2021

22. משטרה ומדינה בשנות החמישים והשישים
שלומי שטרית, "בשוטר תלוי הדבר..." : משטרת ישראל ואמון הציבור, 1948-1953, משטרה
והיסטוריה 1 (תשע"ט), עמ' 50-88
שרון גבע, 'שחרור בתנאים מגבילים: נשים במשטרת ישראל 1948-1958', משטרה והיסטוריה 1
(תשע"ט), עמ' 89-118
עדי לבני, 'הסטודנטים לא הבינו: מה האנשים האלה עושים כאן?', הארץ, 3 ביוני 2020
<<https://www.haaretz.co.il/magazine/the-edge/premium-1.8893423>>

23. יהדות ארצות הברית אחרי 1945

יונתן ד' סרנה, היהדות באמריקה (תרגמה אביבה גורן), ירושלים: מרכז זלמן שזר, תשס"ה, עמ'
263-355 (לסירוגין)

שיעור 12 | 7.3.2021

24. יהדות אתיופיה ועלייתה בשנות השמונים והתשעים
שלוה ויל, 'ציונות ועלייה', הגר סלמון (עורכת), קהילות ישראל במזרח במאות התשע-עשרה והעשרים:
אתיופיה, ירושלים: מכון בן צבי, תשס"ח, עמ' 187-200

25. סיכום: יהדות העולם בין שני המרכזים - ישראל וארצות הברית

26. הכנה למטלת הסיום

27. אחרית דבר: 'אלטנוילנד' ואנחנו

בנימין זאב הרצל, אלטנוילנד: רומן, תל אביב: בבל, תשס"ז, עמ' 97-101 (הדיאלוג עם רשיד ביי על
מעמד הערבים), 146 (ליל הסדר), 228-229 (סיום)

תאריך הגשת מטלת הסיום: 25.3.2021

חומר לקריאה נוספת:

הערכת הקורס - הרכב הציון הסופי :

מבחן מסכם בכתב/בחינה בעל פה 0 %
הרצאה 0 %
השתתפות 0 %

הגשת עבודה 0 %
הגשת תרגילים 40 %
הגשת דו"חות 0 %
פרויקט מחקר 0 %
בחנים 0 %
אחר 60 %
מטלת סיום

מידע נוסף / הערות:

בכל שאלה והתייעצות אנא צרו קשר עם עוזר ההוראה: מר עז טמיר - i.ac.huji.mail@tamir.oz
שעות הקבלה יתקיימו בימי א', מיד לפני הקורס (14:00-13:00).
ניתן לפנות גם למרצה: ד"ר תמיר קרקסון - il.ac.huji.mail@karkason.tamir

הרכב הציון הסופי:

- ישנה דרישה לנוכחות מלאה (100%) בשיעורים. התלמידים נדרשים לקרוא את המאמרים לקראת כל שיעור.
- 10% מהציון הסופי: מטלת סיכום ותגובה באורך עמוד אחד על מאמר אחד מהשיעורים 1-3, שתוגש לכל המאוחר ב-27.12.2020. ניתן לסכם אך ורק מאמרים שאורכם 15 עמודים ומעלה.
- 30% מהציון הסופי: מטלת אמצע ('בחינת בית') באורך שני עמודים. המטלה תינתן בתום החלק הראשון של הקורס (10.1.2021) ויש להגישה לכל המאוחר ב-31.1.2021.
- 10% מהציון הסופי: מטלת סיכום ותגובה באורך עמוד אחד על הסרט 'סאלח פה זה ארץ ישראל', שניתן יהיה לשלוח לאחר הצפייה בסרט ולא יאוחר מן ה-28.2.2021.
- 50% מהציון הסופי: מטלת סיום ('בחינת בית') באורך שלושה עמודים, שתינתן בשיעור האחרון של הקורס (7.3.2021), ויש להגישה לכל המאוחר ב-25.3.2021.
- עד 5 נקודות בonus לציון הסופי יינתנו לתלמידים שהשתתפו באופן פעיל בכיתה, לפי שיקול דעתו הבלעדי של המרצה.